

INDEKS KNJIGA

stva: njegove funkcije. Činjenica što se bilje jede učinila je ovu motivaciju nepodobnom za neposredni pristup. Uzimana je kao čista trivijalnost.

Od davnih Iličevih *Jabuka* i skorijih Copičevih *Pita* i Raičkovićeve *Pesme koju je pevao Gurije* nismo do ove Danojličeve knjige imali autentične pesme, a pogotovu knjige pesama, koja bi dodirivala bilje čulom ukusa i reči koristila za sugerisanje slasti:

*Kad dopreš zubom do slatke kaše,
breskva se izruči, ko iz čaše.
Čim je približiš do zuba, usne,
pre no je načneš — breskva pljusne.
Zato je ne grizi, bez potrebe.
Ne znaš: piješ li je, il ona tebe.*

(Breskva)

Otuda se Danojličeva *Rodna godina* pokazuje kao prva, što će reći prvotno začuđena knjiga dečjih pesama koja peva o bilju zaista neposredno i sa sačuvanim izvornim spontanitetom.

Danojličeve pesme nadasve čuvaju reči u jednostavnosti i neposrednosti značenja i otuda one dotiču bilje s neodoljivom prirodnošću, s nekom naivnom samosvesti o veličanstvu elementa, s ozarenošću koja ne potiče samo od divljenja i osećanja slasti i lepote, već gotovo da dolazi iz neke dublje ali jednostavne mudrosti života. Čitav rečnik ove knjige odiše svežinom i vazduhom, slike se formiraju gotovo same iz sebe, metaforika je prozirna i podatljiva, a opet donosi neku slutnju o daljinama i nečem tajnom što se pomalja u prostorima prolaznosti i čežnje za trajanjem. Reči u Danojličevoj pesmi ne označavaju samo bilje, svaka od njih nosi i jedan u svemu čitljivi dopis o čoveku sa zemlje koji živi zajedno sa tim biljem i čije se sudbine u mnogo čemu prizimaju.

Danojličeva pesma je izuzetno kompatibilna: ona usklađuje četiri stvari na ravni dečjeg osećanja sveta: svežu, izrazito lirsku opservaciju, humornost koja se pomalja iza svake slike i koja se odlikuje mekoćom i unutrašnjim smehom, zatim jaku oslonjenost pesnikove vizije na nostalgичno čuvane slike zavičaja u širem smislu, napokon, meditaciju zasnovanu na prvotnom i nevinom doživljaju sveta.

Lirska opservacija Milovana Danojlića zasniiva se na začuđenostima pred osebnim i bogatim pojavnim oblicima bilja, zapaženim uvek preko snažno proosećane veze čoveka i prirode:

*Kad zagrizem list peršuna
Duša mi postane puna, prepuna.*

— *Briznu, iz svete ove travčice
Mirtisne tačkice, slane varnice...*

*Od te plemenite mirođije
Život čistiji ukus dobije.*

(Peršun)

Humornost izbija iz prirode Danojličevog opštenja sa biljem, iz naše nenaviknutosti na tu prirodnost, na tu čistoću, na taj sjaj spontanog:

*Prvi put je jutros u grad
Došao jedan Lukac Mlad.*

Opisivanje »pijačnog bilja« i meditiranje o njemu uvek podrazumeva prisustvo seljaka, njegovog rada, njegove sudbine. Seljak ne donosi samo voće i povrće na pijacu, koja i nije pijaca već »lada, paluba stare deregilje što vuče četiri sreza Srbije«, on tu donosi i iznosi i svoju sudbinu, svoje običaje, svoje naravi i znakove svoga kraja. Sležu se na stranicama ove knjige toliki toponimi, koji u vezi s biljem dobijaju svoju osobenost (*dinje sa Morave, smederevsko grožđe, kukuruština iz Vrčina, kraslavac iz Stalaća*), znakovi sociologije, običaja, mito-

logije (*crvene jabuke sirotinjske*, pa jabuke *petrovdanske* i *ilindanske*, voćnjaci ponudeni putniku namerniku, mitologija pasulja, folklorno pesničko mišljenje kroz voće: »Jesen dođe, dunjo moja«).

Vid meditiranja u ovoj knjizi ni u jednom slučaju ne ostavlja prostor detinjstva. Danojlić pomiče pesmu bliže ka duhovnosti, ali sa izuzetnom intuicijom: on pogoda prajednostavnost mudrosti i nudi je doslučiva-nju, domišljanju i odgonetanju. On ne meditera površ slika, njegove meditacije kao da su mišljenje u samom trenutku doticaja s biljem.

*Uvek iznova, prizor znani:
rotkvice,
šargarepe,
patlidžani,
zeleni lukac,
grašak rani.
Prolaze godine kao dani.*

(Pijaca na kraju grada)

Knjigu Milovana Danojlića odlikuje, pre svega, čisti začuđeni pogled u svet detinjstva. Danojličeve opservacije pogađaju u sam živac dečjeg poimanja stvari. Nostalgичna ogledala, preko kojih do nas dospeva-ju ove slike detinjih ozarenosti svetom bilja, daju im posebnu boju: ona nas podsećaju na prah što se, u zrenju voća, javlja na njegovoj površini.

I treća knjiga dečjih pesama Milovana Danojlića znači izuzetan kreativni doprinos dečjoj poeziji. U trenutku dečje pesme u kojem vlada osrednjost i odsustvo vlastitosti, knjiga Milovana Danojlića javlja se kao nosilac jedne u dečjoj poeziji odista retke oznake: originaliteta. pored toga, ova knjiga, u okviru autorove poetike dečje pesme, znači nastavljanje traganja ka novim mogućnostima. U ovoj knjizi autor ispituje mogućnosti dodira dečje pesme putem nostalgичne vizije.

Vladimir Milarić

VICAZOSLAV HRONJEC: »SO, ALI PESAK«

RU »Radivoj Čirpanov«, Novi Sad, 1972.

Na slovačkom jeziku reč *hranica* znači, istovremeno, i granica i — lomača. Ova dvostrukost ima posebno obeležje kad je reč o poeziji Vicazoslava Hronjeca.)

Književnost Slovaka u Jugoslaviji, pre svega produkcija savremenih autora, među kojima je Hronjec istaknuta pojava, pobuđuje pažnju sprežanjem iskustava matične slovačke, srpske i sopstvene, specifične duhovne tradicije.

Vicazoslav Hronjec, koliko znamo, javlja se na srpskohrvatskom prvi put pre pet godina¹⁾. U međuvremenu, pre pojave knjige prevoda *So, ali pesak*²⁾, o kojoj je ovde reč, bio je sve prisutniji u našim časopisima. Ipak, naša neefikasna kritika ne beleži o ovim prevodima niti redak, što je potpuno neshvatljivo.

So, ali pesak izbor je iz Hronjecove produkcije od 1967. do 1972. godine.

Šta ova poezija ima zajedničko, a šta je razlikuje od naše savremene poezije? Iako se u bitnom vezuje za određen duhovni prostor (tradicija vojvođanskih Slovaka), ona višesmerno zadire i u problematiku dva najaktuelnija poetska toka u srpskoj, pa i jugoslovenskoj poeziji. Uprošćeno naznačeni ti tokovi su: tradicionalni i moderni (istraživačko-kritički). Kako je *So, ali pesak* reducirani prikaz Hronjecovog stvaranja, naš zaključak može biti stavljen u pitanje od nekog ko bolje poznaje ovu poeziju, ali u kompleksu problema koje susrećemo u

dragoljub adžić adža: »osećaj prostora«

MILOVAN DANOJLIĆ: »RODNA GODINA«

Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1972.

Biljni motivi u dečjoj poeziji korišćeni su do iscrpljenosti: od prirodopisnih opisa, preko simboličnih viđenja do sentimentalno zasnovanih antropomorfizacija. Međutim, u tom sveukupnom bogatstvu pesništva flore, mi smo, zapravo, vrlo siromašni. Nigde tu nije reč o bilju, nigde se o njemu ne govori izravno, uvek oposredovano. O bilju su pevali prirodopisci poučavajući; sentimentalni, »ženski« pesnici videli su u bilju medijum za prikazivanje dirljivih scena iz dečjeg života, pesnici što streme visoko uzimali su bilje kao simbole za raznovrsne utopizme. Uvek je pesnička optika »podignuta« iznad prvotnog smisla bilja u svetu detinj-

ovoj knjizi, pre svega, odnos prema sopstvenoj tradiciji, a zatim prema savremenosti, verujemo da je opasnost od potpunog promašaja svedena na minimum.

Hronjec prevazilazi tradicionalnu vezanost književnosti Slovaka u Jugoslaviji za fenomen zemlje. Kakve teškoće u afirmaciji ove poezije iskrsavaju pred autorom, verujem da će nam biti jasnije ako znamo da je fenomen zemlje »kamen spoticanja« i kod brojnih srpskih autora u Vojvodini.

Kritički se odnoseći prema tradiciji, Hronjec je ne negira. U pesmi *Molitva I* te su vrednosti posebno istaknute, ali im se pretpostavlja potreba za odgovorom na pitanja sopstvenog vremena.

*Bio sam na razmeđi gordih kopriva,
Nošen talasima detinjstva, među tikvama,
U lejama purpurnih ogledala
I svežih suncokreta,
Na početku puta,
Gde plemenske vatre otvaraju
šdrele legendi i rodoslova...
(...)
A ja više ne shvatam
Zov bubnja u noći.*

Iz sopstvenog vremena i opčinjavajućeg daha legendi Hronjec traga za autentičnim govorom. U pesmi *Očevi II* taj put je i naznačen.

arvanitidis sterjos: »narusenim mir«

(...)

u

*Dvorištu stoji stranac, iz džepova vadi
čiste cvetove
Lekovitog bilja i prosipa ih niz veter.
Pozovite ga
I popričajte sa njim, da bismo nastanili
svet.*

Hronjec zna da se udes zatvorenosti poetskog govora može nadrasti otvaranjem, odabiranjem iz bogatstva drugih, oplemenjavanjem sopstvenih iskustava. Stoga nije čudno da u većem broju tekstova ove knjige susrećemo dijalog usamljenog sa celinom, sa poreklom. Ovaj prirodni proces, prirodni jer je rezultat zrelosti literature u kojoj Hronjec stvara, potvrđuje njene vrednosti i vitalnost, otvarajući nova pitanja i mogućnosti poetskog izraza slovačkog jezika.)

Sa kretanjima u poeziji matične slovačke literature, posebno sa *slovačkim konkretizmom*), Hronjec ulazi u kritički dijalog. Osnovu slovačkog konkretizma, kako je vidi Mihailo Harpanj komentarišući poeziju Jana Staha, čini stav da *pesnička reč ne ostane samo metafora, već da se njena funkcija sastoji u uspostavljanju korelacije sa svetom realija, čak i sama da postane realija; (...)* da *prodre na dno biološke sfere čovekove ličnosti, kao da veruje da se tamo nalazi ključ razrešenja onih osnovnih egzistencijalnih pitanja*). Jan Staho je autor poznate pesme-manifesta *So u čula*, s kojom, naslovom i uvodnom pesmom svoje knjige, Hronjec polemše. *So* je simbol fiziologije, biološkog. *So*, kaže Hronjec, *ali pesak*, zamerajući konkretizmu odsustvo istoričnosti. *Pesak* je transcendencija, konstituisanje pojmovnog, kolektivne svesti, taloženje iskustva zajednice. *Pesak* je proticanje vremena, kao i pepeo, koji je sagorevanje, nestajanje. (U ovoj knjizi *so* se javlja 3 puta, *pesak 5, vatra 12 a pepeo 14 puta*.)

Odmeravajući dva iskustva, Hronjec pokušava da ih sjedini.

*Živeti tu, i tamo.
Biti među dva trna
Kao ruža
U crvenoj rosi,
Kada cveta
(Ili vene)
I neosetno ispunjava
Vazdušni prostor
Valovima.*

(*Zašto uspavanka, kad svitanje*)

U pesmi *So, ali pesak*, značajnoj za osvetljenje jedne strane Hronjecove poezije, otpor prema jednostranosti onog *So u čula* usmeren je na pitanja sopstvene sredine i poziva na promene.

*Treba se odreći reči
(Otključati so!)
I zalomiti krhku
Stabljiku krvi.*

(*Kod samog korena*).

Nije u pitanju konačni raskid sa izvorom, poreklom, već svođenje na bitno, zalamanje blizu korena, da bi se ostalo na izvoru. *Ali — Otključati so!*, otključati sopstveno vreme, omogućiti da se njegov govor pokrene pod snagom porekla, izvora, kojeg se ne treba odreći.

Treća grupa pesama u ovoj knjizi napisana je na srpskohrvatskom (njima se Hronjec prvi put javio kod nas). Te pesme pokazuju da je ovaj pesnik blizak modernim (istraživačko-kritičkim) kretanjima u našoj poeziji. Osnova ovih tekstova je sumnja u govor, u tehniku saopštavanja.

Sumnjam u čitav jedan poredak, stil igre.

I dalje:

Sve zavisi od reči, od načina na koji se laje.

Ova sumnja u sopstveni govor, otpor prema samom sebi, najavljuje mogućnost raskida sa onim što je Hronjec dosad napisao. Iza čvrstine zadatih problema, onih koji su činili prostor ove poezije, javlja se opasnost i pitanje: *nije li, možda, bitno ono što je izgledalo sporedno?* Ovaj paradoks nije prisutan samo u ovoj, poslednjoj grupi pesama. Susrećemo ga kao lajtmotiv u većini ostalih tekstova. Evo nekoliko primera:

*Ali kako dodirnuti
Na obrazu uspavanke
Nasmešenu boru sna?*

(*Zašto uspavanka, kad svitanje*)

*Ako se smeh utisnuo u boru na licu,
Kao muzika u pokret ribe,
Kad repom na vodi mreška talase,
Onda,
Ljudi,
Zbog koga to
Srce izbrisati plamenom
I zameniti pepelom?*

(*Prazna urna*)

*Samo za krug bliže otisku kamena na vodi,
(Očevi I)*

*Ostao je samo krug vode,
(Između dve vatre)*

Ovo je pitanje o trajanju nečeg što je neulovljivo i za celinu i za pojedinca. Nešto što je izvan kodiranog prostora, neki izgubljeni trenutak mreškanja vode iza bačenog kamena, treptaj bore na licu — što izmiče govoru.

Hranica.

Granica ili lomača.

Vjera Benkova-Popitova naslutila je raskid u Hronjecovoj poeziji, možda će se sledeća njegova knjiga i zvati — *granica*.

U razvoju ovog značajnog slovačkog pesnika, koji je, govoreći u ime celine, s naporom govorio i o sebi samom, neizvesno je koliko još ima snage da svoje potiskivano ja punom merom iskaže. Njegova potiskivana eksplozivnost, vera u jezik izvan zadatog, omogućuje nam da verujemo da će krenuti u traganje za neuhvatljivim, izgubljenim, zasenčenim bleskom trenutka, pokreta bore na licu, krugova na vodi — onog što se povuklo ispred sveopšte larme ideja savremenog sveta.

¹⁾ Vičazoslav Hronjec rođen je 1944. Na slovačkom objavio: *Zvezde, obala, (Hviezdy, pobrežie, Obzor, Novi Sad, 1969)* i *So, ali pesak (So!, ale piesok, Obzor, Novi Sad, 1971)*.

²⁾ *Polja* br. 119—120, avgust-septembar, 1968.

³⁾ Prva dva ciklusa preveo Mihailo Harpanj, treći autor napisao na srpskohrvatskom. Urednik edicije — Gojko Janjušević.

⁴⁾ U časopisu *Savremenost* br. 5, 1972. obavesteni smo da je diskusija o Hronjecovoj poeziji uzburkala duhove. Izvesno je da jedan Miroslav Demak, koji je po nama drugo ime u poeziji Slovaka u Jugoslaviji, može zahvaliti Hronjecu što je pripremio prostor za objavu modernih poetskih koncepata. Kao najtačnija analiza Hronjecove poezije, prema materijalu koji nam je bio dostupan, jesu tekstovi M. Harpanja i V. Benkove-Popitove.

⁵⁾ Najznačajniji autori: Jan Staho, Jan Ondruš, Jozef Mihalkovič, Vlasčimil Kovalčik, Jan Šimonovič, Milan Rufus, Miroslav Valek itd.

⁶⁾ *Covek u vremenu i poeziji, Polja*, br. 129—130, jun—jul, 1969.

Vujica Rešin Tucić

MIODRAG ŽALICA: »IZABRANA POEZIJA«

»Veselin Masleša«, Sarajevo, 1972.

Izabranom poezijom Miodraga Žalice izdavačko preduzeće *Veselin Masleša* nastavlja sa realizovanjem svoga plana da se u okviru jedne biblioteke nađe sve ono što se u ovoj kulturnoj klimi pesnički već dogodilo. Takva nastojanja, tako reprezentativno uređene i opremljene knjige pesnika — savremenika, ne nalazimo više ni kod njegov izdavača, ni u jednom našem književnom centru. Otuda, treba odmah izreći pohvale izdavaču i nadu da se neće stati.

Miodrag Žalica napravio je ovaj svoj izbor od pesama iz dve do sada objavljene pesničke knjige: *Tržnica sna* i *Skakavac u fraku*, kao i od pesama objavljenih poslednje decenije po listovima i časopisima.